

There is only one Russia – imperialist, and it will be so until Russian imperialism (Putinism) is emptied, broken, and the Russian people are not cured of it with the awareness that its imperialism brings the most trouble to Russia, in the form of victims, suffering and decline. There is still a long way to go, now the Russian people are obsessed with imperialism like never before." [5] – 72 years have passed since these words were written, and we see that nothing has changed, it doesn't matter whether it is tsarism or Nep, Leninism or Stalinism, communism or Putinism – as long as the Russian people are carriers of the imperialist virus, they will always be its victims at the same time. We should never think that totalitarianism is a thing of the past and will never happen again. Russian totalitarianism, symbolized by Putinism, has not gone anywhere; When a person surrenders his freedom to someone else or gives up his freedom for the sake of comfort when there is no personal development and the formation of personal dignity, there will always be a chance of totalitarianism and the danger of the emergence of a new Putinism.

References / Бібліографічний список:

1. Bragvadze D., Cult of personality 2.0 – simple anatomy of Putinism, URL: <https://kvispalitra.ge/article/82811-pirovnebis-kulti-20-putinizmis-martivi-anatomia/> Last accessed 15.07.22. (In Georgian)
2. Djieishvili K., Chkhikvishvili G., Political Psychology, Tb., 2019. (In Georgian)
3. Can we compare Vladimir Putin and Joseph Stalin? – What does the French edition write? URL: <https://for.ge/view/228085/SeiZleba-vladimer-putini-da-ioseb-stalini-erTmaneTs-SevadaroT---ras-wers-franguli-gamocema.html>. Last accessed 15.07.22. (In Georgian)
4. Genis A., War and Psychology. Alexander Etkind on "stopmodernism", 13.07.22. URL: <https://www.radiotavisupleba.ge/a/31940398.html>. Last accessed 15.07.22. (In Georgian)
5. New Russian project – 'Good Russians'. URL: <https://www.geocase.ge/ka/publications/757/rusebis-akhali-proeqti-kargi-rusebi>. Last accessed 15.07.22. (In Georgian)

DOI 10.31558/2617-0248.2022.7.12

УДК 328.187

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПОРЯДОК ТА ОЦІНКА МОЖЛИВИХ НАСЛІДКІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9518-8389>

Каменчук Т. О., к. політ. н., доцент Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

У статті обґрунтовано, що коронавірусна пандемія, що виникла майже 3 роки тому, суттєво змінила світовий політичний порядок в цілому та його складові, зокрема. Метою статті є визначення впливу пандемії на світовий політичний процес та прийняття відповідних політичних рішень щодо боротьби з цим явищем. Предметом дослідження є політичні заходи і окремі політичні аспекти, такі як політична репрезентація, обґрунтування прийнятих обмежувальних заходів, концентрація влади і опозиційні заяви, які стали невід'ємною частиною боротьби з поширенням коронавірусної інфекції. Зроблено аналіз політичних проблем і тенденцій, які спровокували різку зміну політичної спрямованості на регіональному і світовому рівні. Для досягнення мети використовується комплекс науково-дослідних методів, який дозволив виявити причинно-слідчі зв'язки та їх наслідки. Результати проведеного дослідження показують, що амбіції деяких політиків дозволяють порівнювати ефекти коронавірусної пандемії з наслідками Другої світової війни, що веде до спотвореного сприйняття політичних дій, концентрування влади і, як наслідок, придушення демократичних принципів, більшої довіри авторитарним режимам, що особливо наочно на прикладі ряду азіатських і пострадянських держав, таких як Китай, Азербайджан, Росія, Казахстан і т. д. Показано, що роль опозиції є однією з ключових в даному контексті, прикладом чого служать ситуації в Чехії та Італії, де акумулювання домінуючої політичної влади укупі з переважаючою медіальною репрезентацією привели до ряду непослідовних рішень, що коштували владі тисяч людських життів. Ці аспекти вказують на те, що за часів коронавірусної кризи держави просто не можуть дозволити собі ухилятися в політичну пропаганду, або ж приховувати свої наміри за популістськими гаслами. Висновки, зроблені в роботі, корелюють з результатом політичних дебатів між найбільш постраждалими від коронавіруса країнами. Очевидною стає необхідність захищати національні інтереси, не чекаючи можливої консолідації з боку зовнішніх стратегічних партнерів.

Ключові слова: коронавірус, пандемія, політика, політична опозиція, консолідація влади, авторитарний режим, демократія, обмежувальні заходи, політична репрезентація.

Kamenchuk T.O. Influence of the pandemic on world political order and assessment of possible consequences

The article substantiates that the coronavirus pandemic, which arose almost 3 years ago, significantly changed the world political order in general and its components, in particular. The purpose of the article is to determine the impact of the pandemic on the world political process and to make relevant political decisions regarding the fight against this phenomenon. The subject of the study is political measures and certain political aspects, such as political representation, justification of adopted restrictive measures, concentration of power and opposition statements, which have become an integral part of the fight against the spread of the coronavirus infection. An analysis of political problems and trends that provoked a sharp change in political direction at the regional and global level was made. To achieve the goal, a complex of scientific research methods is used, which allowed to identify cause-and-effect relationships and their consequences.

The results of the research show that the ambitions of some politicians allow us to compare the effects of the coronavirus pandemic with the consequences of the Second World War, which leads to a distorted perception of political actions, the concentration of power and, as a result, the suppression of democratic principles, greater trust in authoritarian regimes, which is especially evident on the example of a number of Asian and post-Soviet states, such as China, Azerbaijan, Russia, Kazakhstan, etc. It is shown that the role of the opposition is one of the key ones in this context, as an example of which are the situations in the Czech Republic and Italy, where the accumulation of dominant political power together with the prevailing media representation led to a series of inconsistent decisions that cost the authorities thousands of human lives. These aspects indicate that during the coronavirus crisis, states simply cannot afford to evade political propaganda or hide their intentions behind populist slogans. The conclusions made in the work correlate with the outcome of the political debate between the countries most affected by the coronavirus. The need to protect national interests without waiting for possible consolidation from external strategic partners becomes obvious.

Keywords: coronavirus, pandemic, politics, political opposition, consolidation of power, authoritarian regime, democracy, restrictive measures, political representation.

Коронавірусна пандемія поставила перед світом фундаментальні питання. Як зберегти наші свободи, як відновити нашу демократію, як заново відкрити світ? І перш за все, як зберегти нашу людяність, гуманність і, відповідно, нашу цивілізацію? Найсильніший шок, якому піддалася українська і світова економіка за час поширення коронавірусу, заклала фундамент для активізації внутрішньополітичних і зовнішньополітичних дій, але які з них дійсно мають за мету впоратися з кризою, а не поглибити її?

Метою даної статті є аналіз політичних проблем і тенденцій, пов'язаних з коронавірусною пандемією і прийняттям обмежувальних заходів, які були спрямовані на поширення вірусу на світовому рівні. Особлива увага приділяється реакції суспільства на проведення цих заходів, політиці обраних європейських держав, ризикам, пов'язаним з консолідацією влади, і ролі опозиції. Разом з цим порушується тема політичного маркетингу і медіальної репрезентації в період введення найбільш жорстких соціальних обмежень.

Для досягнення поставленої мети використовується кілька науково-дослідних методів, в тому числі пошук релевантних і актуальних інтернет-джерел, порівняльний аналіз знайдених матеріалів, дедукція і синтез результатів.

Виклад основного матеріалу. Німецький філософ Петер Слотердайк вважає, що світ веде «помилкову війну». За його словами, боротьба з коронавірусом не має нічого спільного з військовою мобілізацією, вживані заходи перебільшені, а галузь охорони здоров'я стає пособницею тоталітарної політики. Французький філософ Ален Фінкелькраут не згоден зі П. Слотердайком і вважає його критику цинічною, захищаючи застосування радикальних заходів. А. Фінкелькраут позитивно оцінює те, що політика відновила першість над економікою і вірно розставила життєві пріоритети, в першу чергу захищаючи найслабших і вразливих. Він підкреслює, що поки життя людини похилого віку коштуватиме стільки ж, скільки життя людини в розквіті сил, громадський нігілізм не отримає приводу восторжествувати, а людство залишиться цивілізацією [1].

Історичний контекст боротьби з епідеміями вже дав нам хороший урок, адже, як відомо, ще в XIX столітті історики говорили про те, що холера була хворобою суспільства в найглибшому її сенсі. Якщо замінити слово «холера» на слово «коронавірус», то це твердження буде однаково вірно і зараз. Це так само вірно, як і те, що ніхто не зміг підготуватися до руйнівного впливу пандемії на найбільш незахищений соціальний клас, в той час як відношення суспільства до «споковійно вірним» політичним рішенням завжди буде залежати від конкретної країни та її досвіду.

Однак справедливо визнати, що ніхто не мог в повній мірі і з найбільшою правдоподібністю оцінити те, як зміниться світ після коронавірусної пандемії. Крім того, події кінця зими 2022 року, пов'язані з повномасштабною війною РФ проти України та в цілому і проти демократії на світовому рівні якоюсь мірою зробили боротьбу з пандемією не першочерговим і навіть не другочерговим завданням. Це пов'язано в першу

чергу з тим, що наше суспільство все ще переживає нові для себе події і не має можливості відрефлексувати те, що відбувається.

Суперечка А. Фінкелькраут зі П. Слотердайк, як і всі інші дискусії філософів, політичних мислителів і, можливо, політиків про коронавіруси, його значення, ступеня його небезпеки, засобів боротьби з ним і, найголовніше, наслідки всього цього для суспільства, мають більш глибокий сенс. Вони важливі головним чином для того, щоб коронавірус не позбавив нас більшого, ніж просто здоров'я і благополуччя. Як і під час всіх великих криз ми боремося за свободу і мир, досягти якого, виходячи з сучасних умов, може бути зовсім непросто.

Сенс пандемії довгий час був оточений теоріями змови, які крутилися навколо тієї чи іншої «домінуючої» в свідомості деяких людей, стереотипної доктрини про те, що вірус міг бути придуманий американськими вченими для ослаблення глобальних конкурентів, або, наприклад, був створений китайськими розробниками, які прагнули отримати ключові переваги і стати вирішальною світовою державою. Не варто забувати і про теорії змови, в яких коронавірус поширювався ізраїльтянами, тому як, з історичної точки зору, євреї так чи інакше відповідальні за все [12]. Найменш цікавою при цьому виглядає теорія про те, що один з вірусів просто поширювався більше, сильніше і масовіше, ніж інший, викликавши пандемію замість звичайної, обмеженої і історично знайомої для нас епідемії. Але коронавірус – це не війна. Війна, Голокост і катастрофи залишилися позаду, і, всупереч багатьом апокаліптичним прогнозам ЗМІ, так буде і цього разу.

І все ж реакція суспільства на коронавірусну пандемію відповідала стандартній історичній моделі, якщо про такі моделі взагалі можна говорити. Після перших повідомлень про поширення коронавірусу в Китаї та його поступової передачі в Європу і на американський континент, світ став свідком поведінки, яка супроводжує кожну існуючу загрозу (від війни до тероризму) в той момент, коли вона вже реальна, але все ще не загрожує нашому безпосередньому оточенню. Частина суспільства зменшувала небезпеку, нагадуючи про кількість щорічних смертей від грипу, інша частина якоюсь мірою навіть вітала її. Особливо це торкається психологів, виходячи з самогубною психологією бажаного руйнування, але все ж применшення небезпеки рано чи пізно закінчується, коли суспільство стикається з реальністю загибелі. Раптовість і дивина всіх подій, що відбуваються, змусили суспільство повірити в їх нетривалість, але, як виявилось, коронавірус був недооцінений.

Хоча німецький на той час канцлер Ангела Меркель поряд з деякими іншими політиками заявила про те, що коронавірус та сама Друга світова війна, боротьба з хворобами – це все ж не війна [7]. Це небезпечне порівняння примушує зовнішнього ворога і руйнування інфраструктури з швидким розповсюдженням інфекції, і в сучасному політичному контексті воно може мати і дійсно мало велику руйнівну силу. Кожна надзвичайна ситуація тим чи іншим чином зміцнює уряд, концентрує владу і надає правлячій групі надзвичайні повноваження. Але це не тільки виклик, а й спокуса. Саме тому зараз часто цитується твердження французького філософа Мішеля Фуко про те, що епідемія – це мрія сильних світу цього, яка дає можливість контролювати населення, визначати місце індивідів, вести реєстри інформації і створювати жорсткий простір, в якому кожен схильний до прямого впливу влади [8]. Однак звідси виникають і логічні питання: хто є найбільш могутнім в сучасному суспільстві? Чи справді це уряд або президент? Або ж за цим стоять олігархічні клани. Це питання може по праву охоплювати медіа та засоби масової інформації. Але чи дійсно політики користуються даною ситуацією і контролюють суспільство, як це робить, наприклад, Віктор Орбан в Угорщині? Або ж це просто виняток, який підтверджує правило? Але найголовніше тут те, чи дійсно це мрія демократичних урядів? Погляд на реальність є багатоскладовий, і теза М. Фуко, якщо застосувати його до поточної ситуації, не підтверджується.

Деякі уряди навіть наполегливо чинили опір введенню обмежувальних заходів, від Великобританії до Німеччини. Італійський уряд, який стикнувся з цією пандемічною катастрофою, схоже, і зовсім не відчував задоволення від консолідації влади і контролю над суспільством. Але навіть якщо пандемія – це не мрія сильних, то це все ще спокуса, як для сильних, так і безсильних. Це спокуса для суспільства послабити те, що буває стомлюючим, дратівливим і часто обтяжливим, а саме демократію та її основну умову – людську свободу.

У статті німецької газети Die Welt, опублікованій в квітні 2020 року, говориться про те, що у вільній державі, керованому верховенством закону, далекосяжні обмеження основних прав можуть працювати тільки до тих пір, поки вони зрозумілі і прийняті [3]. Саме тому важливо не тільки пояснити дії держави, уряду, але й висвічувати їх перспективи.

Обмежувальні заходи, прийняті в Україні в середині березня 2020 року, були спрямовані в першу чергу на навчальні заклади, масові скупчення людей і авіа перельоти в деякі країни. Наступні за ними додаткові обмеження, введені Кабінетом Міністрів, обмежували переміщення по вулиці більш ніж двох людей, призупинили роботу 21 контрольно-пропускних пунктів і зобов'язали до обов'язкової обсервації всіх осіб, які прибувають в країну на більш ніж 3 тижні. Через своє географічне розташування України стала не просто свідком, а й учасником ситуації, в якій коронавірус швидко поширився по всій Європі і змусив уряд багатьох країн повністю самоізолюватись. До кінця березня Україна ввела режим надзвичайної ситуації, а спочатку введений карантин неодноразово продовжувався, про що прем'єр-міністр Денис Шмигаль говорив ще в травні 2020 года [9].

Небезпека концентрації влади збільшується в зв'язку з тим, що будь-який уряд під час кризи (загрози, стихійного лиха, епідемії) логічно підсилює свої повноваження. Репресивні рішення приймаються з негайним ефектом, тому що іншого вибору при демократії не передбачається. Опозиція в такому випадку пригнічується, так як її звичне політичний простір – Верховна рада в Україні та парламенті в ряді інших країн – тимчасово ослаблена. Публічний простір опозиції, тобто можливість медіальної репрезентації, також скорочується. Якщо українська опозиція протягом майже року з моменту поширення коронавірусу більшою мірою погоджувалась з керівництвом уряду, то деякі інші європейські країни такий шанс не отримали.

Одним з найбільш негативних прикладів придушення опозиції стала ситуація в Чеській республіці, де протягом перших двох тижнів коронавірусної кризи опозиція була не просто ослаблена засобами масової інформації, а й зовсім тимчасово відключена. Хаос, пов'язаний з швидким прийняттям державних рішень в режимі НС, привів до того, що уряд країни під керівництвом Андрія Бабіша допустив ряд помилок, які згодом коштували країні декількох тисяч загиблих. Йшлося зокрема про забезпечення країни засобами індивідуального захисту, масками і респіраторами, перш за все для найбільш вразливих працівників медичних та соціальних служб, вчителів та водіїв [2]. Коли стало очевидно, що обіцяний урядом обсяг поставок на практиці неможливий, опозиція не отримала достатньої свободи для надання соціального тиску з метою змінити курс дій влади. Повернення опозиції на третьому тижні кризи стабілізувало ситуацію і забезпечило послідовність рішень, в тому числі завдяки прискореному прийняттю легіслатури.

До речі, Чехія нагадала про таку важливу функцію опозиції, як легітимність. Навіть зараз політичне суспільство глибоко розколоте і половина електорату не довіряє прем'єр-міністру Бабішу, побоюючись його влади, конфлікту інтересів та зловживання політикою в особистих цілях. Не дивно, що деякі опозиційні організації, як, наприклад, «Громадянська демократична партія» (ODS), активно піднімали питання про те, чи дійсно країні необхідні репресивні заходи і чи не є це черговою спробою прем'єр-міністра і його помічників зміцнити свою владу [5]. Яскравий критиці згодом піддався і чеський президент Мілош Земан, який заявив про те, що опозиція повинна підтримувати уряд чи мовчати [4].

Італійська опозиція на чолі з Маттео Салвін, лідером однієї з найпопулярніших в країні партій «Ліга», мовчати не стала. Уже в кінці березня того року М. Салвін пред'явив претензії не тільки до італійського уряду, але безпосередньо до Євросоюзу, заявивши, що вживання заходів щодо подолання наслідків пандемії занадто сповільнюються. До того ж політик пригрозив виходом Італії з ЄС, якщо відповідні заходи не будуть прийняті [6]. Як Італія – країна, яка найбільше постраждала від коронавірусу, домоглася свого? Країна отримувала достатню підтримку протягом усього 2020 року, але врятувати італійський уряд від внутрішнього розколу все ж не вдалося. На початку 2021 року про свою відставку заявили відразу два міністри, від партії «Італія Віва», яку очолював колишній прем'єр Маттео Ренці [10]. Економічна криза в країні підкріпилася кризою урядовою та її результат деякою мірою і досі залишається невідомим.

Можливо, ці події не були б настільки критичними, якби не той факт, що вони піддавалися постійному медіальному розголосу. Коронавірусна криза продемонструвала ліміти політичного маркетингу, важливість стандартних політичних партій і нормальної політики. Однак, в більшості випадків маркетинг на державному рівні поєднувався з відвертою політичною пропагандою. Постійна самопрезентація, нескінченні прес-конференції по кілька разів на день, плутанина в інформації і миттєві виправлення, нудні пояснення власних помилок, що видаються за переваги, і зовсім хаотичні рішення елементарних проблем залишилися сумної візитною карткою ряду країн під час пандемії, в тому числі Чехії, Угорщини, Італії та Іспанії. При такій ситуації ключові принципи будь-якого уряду в рішенні критичної ситуації, тобто відкритість і пропозиція перспектив (плану), просто забулися.

Політичний маркетинг цих країн не зміг забезпечити засоби індивідуального захисту ні для людей на передовій, ні для лікарів, ні для медсестер, ні для фельдшерів, ні для кого-небудь ще. Але невдача з їх придбанням була меншою помилкою, ніж повторна брехня уряду, який постійно обіцяв налагодити очікувані поставки. Втрачений час на боротьбу з політичною пропагандою можна вважати справжнім злочином за часів кризи, якщо не з боку закону, то з боку моралі. Це є справжнім прикладом того, чому нам потрібні функціонуючі інститути, верховенство закону, непорушена система правління, стандартні механізми і працюючі політичні партії. Пандемія дозволила довести, що політична пропаганда як засіб управління – це зло, яке суспільство не може дозволити собі в довгостроковій перспективі.

Іншу спокусу пандемії добре видно з публічних дебатів, під час яких обговорюється ідея про те, що авторитарні режими здатні надавати більш дієвий вплив, ніж демократичні; що вони краще реагують на події, які відбуваються, і більш успішні в боротьбі з пандемією. Це стосується, перш за все, азійських країн, в тому числі і Китаю, де місцеві керівники обмежували Пекін в інформації, щоб уникнути звинувачень в серйозності і масштабах спалаху коронавірусу. Відкрите контролювання населення і жорсткі обмеження, які вводилися в Азербайджані, Білорусі, Росії, Узбекистані і Казахстані, розширили механізми влади і посилили їх повноваження. Про це свідчить і інформація від міжнародної правозахисної організації Transparency International, яка попереджає, що Коронавірусна криза «надала корумпованим і авторитарним лідерам небезпечну комбінацію – відволікання громадськості укупі з ослабленням нагляду» [14]. Однак ті, хто вважають, що повинні брати приклад з таких країн, бо прийняття демократії для них лише умовно і небажано. Суть твердження про успіх авторитарного режиму – це історична брехня. Китай не зміг впоратися з коронавірусною інфекцією, але

йому вдалося сфальсифікувати статистику, змусити замовкнути тих, хто показав справжній стан справ, і створити потьомкінське село здоров'я, як це роблять авторитарні правителі. Історична відповідальність китайського уряду, проте, полягає в тому, що він вчасно не проінформував світ про масштаби епідемії і довгий час применшував небезпеку, тим самим заважаючи іншим країнам добре підготуватися до пандемії.

Очевидно, що на такому тлі вільні країни, які чесно публікують цифри про кількість інфікованих і намагаються протестувати значну і репрезентативну частину населення, безсумнівно виглядають гірше, ніж ті, які не тестують, повідомляють про меншу кількість випадків і приписують смерть щодо інших медичних причин. Вірно і те, що в країнах і областях, де свободи людини не мають ніякої цінності, легше закрити міста, залишивши людей на практиці без необхідної допомоги. Ця ситуація наочно продемонстрована була і на сході України і адміністративному кордоні з Кримом, де жителі зіткнулися з базовим порушенням прав, таких як свобода на пересування, сімейне життя, освіту, працю, медичну допомогу та соціальний захист [13].

Приймати обмежувальні заходи в розвинутих цивілізаціях, безсумнівно, складніше, але це не означає, що ці заходи менш ефективні. Демократія передбачає критичні ситуації і має для них механізми, хоча б тому, що в демократичній правовій державі існує інститут тимчасового зміцнення виконавчої влади і система антикризового управління, яка з повагою ставиться до громадян і їх прав. Головним тут є одне – відверто пояснювати ситуацію, пропонувати реальні перспективи повернення до нормального життя і знімати обмеження тільки тоді, коли це стане можливим з медичної точки зору. Демократія не беззахисна, вона просто більш чесна, відкрита і людяна.

В епоху кризи політична харизма не приносить належного ефекту, а політики, які користуються цим інструментом, справляються з кризою не краще, ніж ті, кого вважають прихильниками демократичної форми управління. Так, як відомо, колишній американський президент Дональд Трамп був змушений смиренно прийняти позицію експертів, в тому числі імунолога Ентоні Фаучі, який неодноразово закликав громадян серйозно поставитися до коронавірусної пандемії [11]. Це свідчить про те, що в умовах демократії боротися з хворобами може не особистість, а система.

У міжнародному дискурсі прикладом людської емпатії знову стали мови британської королеви Єлизавети II, заяви, зроблені Ангелою Меркель, і виступи колишнього італійського прем'єр-міністра Джузеппе Конте. Популісти в такій ситуації просто не знають, що запропонувати.

Відтак, пандемія підтверджує доцільність існування обмежень зі сторони національної держави, і, в той же час, необхідність відкритого загального простору. Це не парадокс, але реальний досвід. Як і у випадку з міграційною кризою або будь-яким іншим серйозним викликом останнього часу, риторичні очікування багатьох країн, порушених пандемією, були звернені на Брюссель, в той час як єдиними, хто міг діяти, були окремі національні держави. Але відстояти загальнонародні інтереси, які в даному випадку навіть не можуть бути визначені, дуже складно. Відповідь Брюсселя прийшла із запізненням, але навіть інакше бути і не могло. І наскільки сильно ця ситуація вплинула на фінальний результат? Сучасний досвід демонструє вагомий аргумент на користь того, щоб не зміцнювати далі європейські інститути і не намагатися зробити існуючий рівень співпраці всередині ЄС більш якісним і раціональним. І яскравим, на жаль, підтвердження цьому може бути, наприклад, позиція Німеччини, яка не проявила достатньої солідарності щодо Іспанії та Італії в найвідповідальніший момент. З іншого боку, пандемія на практиці показала те, що буде, якщо зачинити кордони від інших країн, будь це будь-яка держава-член ЄС або Україна, тим самим звернувши в прах гучні заяви популістів. Закриті кордони не тільки небажані і невігідні, але і абсолютно неприродні.

Події останніх місяців, пов'язані з агресією Росії і розв'язанням повномасштабної війни проти нашої країни і, в кінцевому рахунку, проти демократичного розвитку країн світу, з новою силою підтверджують всі попередні висновки щодо ефективності / неефективності управлінських рішень на початок пандемії та дискусії щодо форми правління (демократична чи авторитарна), але, на превеликий жаль, вже на більш суворому рівні – відкритої війни проти людства.

Бібліографічний список:

1. Altwegg, J. Die Niederlage der Denker. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 2020. URL: <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/franzoesische-kontroverse-niederlage-der-denker-in-corona-krise-16705488.html>
2. Guryčová, K. „Nikdo nemohl předpokládat, že jich budou potřeba miliony.” Jak vláda mluví o rouškách a respirátorech? *IRozhlas*. 2020. URL: https://www.irozhlaz.cz/zpravy-domov/koronavirus-rousky-kdy-budou-respiratory-babis-vojtech-nedostatek_2003180600_kno
3. Spahn nennt zwei Bedingungen für das Ende des Stillstands. *Welt*. 2020. URL: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article207149517/Coronavirus-in-Deutschland-Spahn-nennt-zwei-Bedingungen-fuer-das-Ende-des-Stillstands.html>
4. Švehla, M. Ať žije Čína, ať mlčí opozice. *Respekt*. 2020. URL: <https://www.respekt.cz/komentare/at-zije-cina-at-mlci-opozice>
5. Už jen lže, ohradila se opozice, které Babiš vytkl, že nepřichází s návrhy. *iDnes.cz*. 2021. URL: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/opozice-navrhy-premier-andrej-babis-kritika-opatreni-vymluvy.A210227_115002_domaci_chtl
6. Дудка, Н. Италии пригрозили выходом из ЕС из-за ситуации, которая сложилась вокруг коронавируса. *FBC.ua*. 2020. URL: <https://fbc.ua/ru/news/politika/v-italii-prigrozili-vyhodom-iz-es-iz-za-situatsii-kotoraya-slozhilas-vokrug-koronavirusa/>

7. Кантор, М. Случился вирус, а должна была быть война. *Новая газета*. 2020. URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2020/03/20/84416-sluchilsya-virus-a-dolzha-byla-byt-voyna>
8. Каспэ, И. Место для новой Утопии: пандемия коронавируса через призму философии. *РБК Тренды*. 2020. URL: <https://trends.rbc.ru/trends/futurology/5f0dfb0c9a7947d5be2e3727>
9. Когда в Украине начался карантин: хронология событий и что изменилось от его начала. *24 канал*. 2020. URL: https://24tv.ua/ru/kogda-nachalsja-karantin-v-ukraine-2020-hronologija-chto-izmenilos_n1378136
10. Крощман, В. Президент Италии принял отставку правительства Конте. *DW.com*. 2021. URL: <https://www.dw.com/ru/prezident-italii-prinjal-otstavku-pravitelstva-konte/a-56349288>
11. Мыльников, П. Президент США назвал "катастрофой" известного инфекциониста Фаучи. *DW.com*. 2021. URL: <https://www.dw.com/ru/prezident-ssha-nazval-katastrofoj-izvestnogo-infekcionista-fauchy/a-55329505>
12. Новая "война" США и Китая: шанс или ловушка для Украины – мнения экспертов. *Українська призма*. 2020. URL: <http://prismua.org/новая-война-сша-и-китай-шанс-или-ловуш/>
13. Пандемия и связанные с ней ограничительные меры негативно отразились на ситуации с правами человека на Украине – доклад ООН. *Новости ООН*. 2020. URL: <https://news.un.org/ru/story/2020/12/1392762>
14. Синович, Р. Слежка, ограничения свободы слова и собраний. Как пандемия поспособствовала усилению авторитарных режимов. *Настоящее время*. 2021. URL: <https://www.currenttime.tv/a/kak-pandemia-usilila-avtoritarnye-rezhimy/31033033.html>

References:

1. Altwegg, J. (2020). Die Niederlage der Denker. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. URL: <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/franzoesische-kontroverse-niederlage-der-denker-in-corona-krise-16705488.html>
2. Guryčová, K. (2020). „Nikdo nemohl předpokládat, že jich budou potřeba miliony.” Jak vláda mluví o rouškách a respirátorech? *IROZHLAS*. URL: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-rouscky-kdy-budou-respiratory-babis-vojtech-nedostatek_2003180600_kno
3. Spahn nennt zwei Bedingungen für das Ende des Stillstands (2020). *Welt*. URL: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article207149517/Coronavirus-in-Deutschland-Spahn-nennt-zwei-Bedingungen-fuer-das-Ende-des-Stillstands.html>
4. Švehla, M. (2020) Ať žije Čína, ať mlčí opozice. *Respekt*. URL: <https://www.respekt.cz/komentare/at-zije-cina-at-mlci-opozice>
5. Už jen lže, ohradila se opozice, které Babiš vytkl, že nepřichází s návrhy (2021) *iDnes.cz*. URL: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/opozice-navrhy-premier-andrej-babis-kritika-opatreni-vymluvy.A210227_115002_domaci_chtl
6. Dudka, N. (2020). Italii prigozili vyhodom iz ES iz-za situacii, kotoraya slozhilas' vokrug koronavirusa [Italy was threatened with leaving the EU because of the situation that has developed around the coronavirus]. *FBC.ua*. URL: <https://fbc.ua/ru/news/politika/v-italii-prigozili-vyhodom-iz-es-iz-za-situatsii-kotoraya-slozhilas-vokrug-koronavirusa/>
7. Kantor, M. (2020). Sluchilsya virus, a dolzhna byla byt' vojna [There was a virus, and there should have been a war]. *Novaya gazeta*. URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2020/03/20/84416-sluchilsya-virus-a-dolzha-byla-byt-voyna>
8. Kaspe, I. (2020). Mesto dlya novoy Utopii: pandemiya koronavirusa cherez prizmu filosofii [A place for a new Utopia: the coronavirus pandemic through the lens of philosophy]. *RBC Trends*. URL: <https://trends.rbc.ru/trends/futurology/5f0dfb0c9a7947d5be2e3727>
9. Kogda v Ukraine nachalsya karantin: hronologiya sobytij i chto izmenilos' ot ego nachala [When the quarantine began in Ukraine: the chronology of events and what has changed since its beginning] (2020). *24 kanal*. URL: https://24tv.ua/ru/kogda-nachalsja-karantin-v-ukraine-2020-hronologija-chto-izmenilos_n1378136
10. Kropman, V. (2021) Prezident Italii prinyal otstavku pravitel'stva Konte [Italian President accepts Conte government resignation]. *DW.com*. URL: <https://www.dw.com/ru/prezident-italii-prinjal-otstavku-pravitelstva-konte/a-56349288>
11. Myl'nikov, P (2021). Prezident SSHA nazval "katastrofoj" izvestnogo infekcionista Fauchi [The US President called the famous infectious disease specialist Fauci a "disaster"]. *DW.com*. URL: <https://www.dw.com/ru/prezident-ssha-nazval-katastrofoj-izvestnogo-infekcionista-fauchy/a-55329505>
12. Novaya "vojna" SSHA i Kitaya: shans ili lovushka dlya Ukrainy – mneniya ekspertov [A new "war" between the US and China: a chance or a trap for Ukraine, experts' opinions] (2020). *Ukrains'ka prizma*. URL: <http://prismua.org/novaya-vojna-ssha-i-kitaya-shans-ili-lovush/>
13. Pandemiya i svyazannye s nej ogranichitel'nye mery negativno otrazilis' na situacii s pravami cheloveka na Ukraine – doklad OON [The pandemic and related restrictive measures have had a negative impact on the human rights situation in Ukraine – UN report] (2020). *Novosti OON*. URL: <https://news.un.org/ru/story/2020/12/1392762>
14. Sinovic, R. (2021) Slezha, ogranicheniya svobody slova i sobranij. Kak pandemiya posposobstvovala usileniyu avtoritarnyh rezhimov [Surveillance, restrictions on freedom of speech and assembly. How the pandemic contributed to the strengthening of authoritarian regimes]. *Nastoyashchee vremya*. URL: <https://www.currenttime.tv/a/kak-pandemia-usilila-avtoritarnye-rezhimy/31033033.html>